بسم الله الرحمن الرحیم

خلاصه پروژه: کاربرد علوم رفتاری در ارتقای ایمنی راه‌های کشور

نرخ بالای تصادفات رانندگی یک مسئله جهانی است که پیامدهای جدی برای جوامع و دولت‌ها دارد. با توجه به نقش عوامل انسانی در این حوادث، «علوم رفتاری» به عنوان رویکردی نوین که به عوامل رفتاری و روانشناختی موثر بر بهبود ایمنی راه‌ها پرداخته، مورد توجه قرار گرفته‌است.

مرکز بینش‌های رفتاری ایران

بنیاد ملی نخبگان

مقدمه و مسئله

اخبار تصادفات جاده‌ای در جهان همواره مطرح است و هم رفتارهای انسانی و هم عوامل محیطی در این رخدادها نقش دارند. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که **رانندگان و کاربران جاده‌ای مهم‌ترین جنبه سیستم حمل‌ونقل هستند.** سازمان بهداشت جهانی نیز ۷۱ درصد تصادفات را به **عوامل انسانی** نسبت می‌دهد (۱). کشورهای مختلف برای کاهش تلفات و ارتقای ایمنی راه‌ها برنامه‌ریزی کرده‌اند، اما بیشتر تدابیر بر مسائل زیرساختی متمرکز بوده و به عوامل انسانی توجه کافی نشده است و در سال‌های اخیر به این پی برده‌اند که لازم است با درک عمیق‌تر از رفتار رانندگان، سیاست‌ها و اقدامات موثرتری طراحی و اجرا شوند. به‌کارگیری نظریه‌هایی در جهت شناخت و تغییر رفتار انسان می‌تواند تصادفات را کاهش دهد. رویکرد **بینش‌های رفتاری** با تعریف دقیق‌تر از انسان به درک بهترِ زمینه‌ها و شرایط موجود، کشف علل بی‌اثر یا کم‌اثر بودن سیاست‌های قبلی، و پیشنهاد راهکارهایی کارآمد برای حل مشکلات فعلی کمک و خلأ موجود را پر می کند.

گزارش حاضر که در پنج فصل تدوین شده ابتدا به مرور **عوامل رفتاری و روانشناختی موثر بر ایمنی راه‌ها** پرداخته و سپس **مداخلات رفتاری جهانی** را بررسی کرده و در پایان **۱۰ توصیه سیاستی و پیشنهاد** مداخله‌ای ارائه کرده است.

مطالعه حاضر با همکاری **بنیاد ملی نخبگان و راهبری دکتر رضا پورحسین**، عضو هیئت علمی دانشکده روانشناسی دانشگاه تهران و در قالب **طرح شهید احمدی‌روشن** در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۲ انجام گرفته‌است.

خلاصه یافته‌ها

بینش‌های رفتاری، اصول جدیدی را در مورد تصمیم‌گیری انسان ارائه می‌دهند [۴۰]: **۱.** رفتار انسان به وسیله دو سیستم متفاوت آگاهانه و شهودی مدیریت و کنترل می‌شود، **۲.** انسان یک موجود کاملاً منطقی نیست و خیلی اوقات اطلاعات کافی برای فکرکردن ندارد و شهودی انتخاب و رفتار می‌کند، **۳.** رفتار انسان به شدت متأثر از محیط است و **۴.** انسان اشتباه می‌کند و همیشه بهترین و پرسودترین را انتخاب نمی‌کند، در کنار درنظر گرفتن این موارد، طیف وسیعی از عوامل و **محرک‌های روان‌شناختی** هستند که بر رفتارهای مرتبط با رانندگی و ایمنی راه‌ها تاثیرگذارند. **از جمله سوگیری‌های شناختی، هنجارهای اجتماعی، نگرش‌ها، ادراک کنترل، هویت، ادراک خطر، هیجان‌ها و احساسات و عوامل شخصیتی.**

پس از مرور عوامل موثر بر رفتار انسان، بهره‌گیری از **مداخلات تغییر رفتار** در زمینه ایمنی راه حائز اهمیت است چراکه یکی از چالش‌های عمده در مسیر توسعهٔ رفتارهای ایمنی راه، دشواری و پیچیدگی امر تغییر رفتار است. **از جمله مداخلات مرور شده در گزارش می‌توان به چند مورد اشاره کرد:** ۱) **تلنگرهای محیطی** ۲) **استفاده**

از فناوری ۳) پویش‌ها ۴) جرایم و مشوق‌ها ۵) آموزش. هر یک از این موارد همراه با مثال‌هایی در گزارش آمده‌است.

به‌عنوان نمونه در مورد پویش‌ها، پژوهش‌ها حاکی از آنند که قراردهی مخاطبان در معرض پویش‌ها و پیام‌هایی مبتنی بر اصول رفتاری، امری موثر در تغییر رفتار است. برای مثال پویش موفق بستن کمربند در ایالات متحده آمریکا که مبتنی بر علوم رفتاری بود، درکنار نظارت گسترده بر اجرای قانون، توانست نرخ استفاده از کمربند ایمنی را در جوانان تا ۸۴ درصد افزایش دهد (۳).

در نمونه‌ای دیگر در موضوع جریمه‌ها، عواملی چون قطعیت، شدت و سرعت در اعمال جریمه در اثربخشی آن به لحاظ رفتاری، نقش مهمی دارد. همچنین در نظر گرفتن پاداش‌های مناسب نیز دارای تاثیر قابل توجهی هستند (۴).

توصیه‌های سیاستی

با توجه به ظرفیت علوم رفتاری و تجربیات جهانی از بکارگیری این علوم در مداخلات ایمنی راه‌ها، با توجه به زمینه و بافت کشور ایران، پیشنهاداتی عملی برای نحوه بکارگیری این رویکرد در مسائل ایمنی راه کشور ایران در این گزارش مطرح شده است. از جمله:

۱) طراحی تلنگرهای محیطی برای نقاط حادثه‌خیز
۲) طراحی رفتاریِ نرم‌افزارهای مسیریاب داخلی
۳) بهینه‌سازی رفتاریِ ابزارهای ارتباطی پلیس راهور جهت افزایش اثربخشی
۴) بهینه‌سازی رفتاریِ جریمه‌های تخلفات رانندگی و طراحی رفتاریِ مشوق‌های کارآمدتر

مجموعاً در این گزارش تلاش شده‌است با بررسی جدیدترین ادبیات نظری این حوزه و همچنین تجربیات موفق جهانی در بکارگیری مداخلات مبتنی بر علوم رفتاری، ظرفیت این دانش برای ارتقای ایمنی راه‌های کشور جهت استفاده به سیاستگذاران معرفی شود.

پژوهشگران طرح: رضا پورحسین، فاطمه مروتی، زینب آرمانیان، عطیه آقامیری، مریم امام، سارا بزرگیان، آیدا پورثانی، زینب سادات حسینی، فرزانه گشانی.

مرکز بینش‌های رفتاری ایران، متشکل از جمعی از دانش‌آموختگان روان‌شناسی دانشگاه تهران بوده که با هدف کاربردی‌سازی رویکرد بینش‌های رفتاری (BI) در مسائل و مشکلات مختلف جامعه ایران فعالیت می‌کند. این مرکز تاکنون پروژه‌های متعدد رفتاری با سازمان‌های مختلف اعم از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت راه و شهرسازی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و شهرداری تهران انجام داده‌است.

ضلع شمال غربی چهارراه ولیعصر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف، خانه اندیشه‌ورزان
iranbehavioralinsights.ir
@iranbehavioralinsights
۰۹۳۰۳۱۸۷۲۲۰

منابع

(1) Lakhan, R., Pal, R., Baluja, A., Moscote-Salazar, L. R., & Agrawal, A. (2020). Important aspects of human behavior in road traffic accidents. *Indian Journal of Neurotrauma*, 17(02), 085-089.

(2) Carter, D., Gelinne, D., Kirley, B., Sundstrom, C., Srinivasan, R., & Palcher-Silliman, J. (2017). Road safety fundamentals: Concepts, strategies, and practices that reduce fatalities and injuries on the road *(No. FHWA-SA-18-003). United States. Federal Highway Administration. Office of Safety*

(3) Porter, B. E. (Ed.). (2011). *Handbook of traffic psychology*. Academic press.

(4) Harano, R. M. & Hubert, D. E. (1974). *An evaluation of California's 'Good Driver' incentive program*. Sacramento, CA: California State Department of Mo- tor Vehicles.